

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi: № 70520202 - 70520202/03.
2024 yil 20 avgust

EKOLOGIK MENEJMENT VA AUDIT
FANINING

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 500 000 – Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta'lim sohasi: 520 000 – A'trof-muhit
Mutaxassisligi: 70520202 – Ekologiya

Termiz - 2024

Toshkent, O'zbekiston pashriyoti, 2017. 5. Национальный доклад о состоянии окружающей природной среды и использовании природных ресурсов в Республике Узбекистан. - Т.: "Chinor ENK", 2011, 2013, 2016. 6. Нигматов А. Ўзбекистон Республикасининг Экология хукуки. Дарлик. – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2004. - 320 б. 7. Экологический менеджмент и маркетинг [Электронный ресурс] / Э. Н. Елаев. - Улан-Удэ : Бурятский государственный университет, 2013. - 182 с. - Режим доступа: https://rucont.ru/efd/229621 Axborot manbalari 1. www.hemis.terSU.UZ 2. www.unilibrary.uz 3. www.student.terSU.UZ 4. www.lib.terSU.UZ 5. www.ziyonet.uz 6. www.plantprotection.com 7. www.msu.ru 8. www.uznature.uz	7. Mazkur fanning o'quv dasturi Termiz davlat universiteti o'quv-uslubiy Kengashining 2024-yil ___ avgustdagi 1-sonli yig'ilish bayonnomasi bilan ma'qullangan.	8. Fan/modul uchun ma'sullar: M.B. Abramatorov – TerDU, "Ekologiya va tuproqshunoslik" kafedrasini mudiri, biologiya fanlari nomzodi, dotsent D.X. Abduraximov - TerDU, Magistratura bo'limi boshlig'i, kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	9. Taqrizchilar: Sh.A.Kuldashaeva - TDPI, "Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, kimyo fanlari doktori, professor. A.A.Yo'ldoshev – TKTI "Sanoat ekologiyasi" kafedrasini kimyo fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

Fan/modul kodi EKMA1106	O'quv yili 2024-2025	Semestr I	ECTS - Kreditlar 6
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Haftadagi dars soatlari 6
1.	Fanning nomi	90	Jami yuklama (soat)
	Ekologik menejment va audit	90	90
2.			

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan asosiy maqsad magistr talabalarga ekologik menejment va audit fani ijtimoiy hayotda yuzaga keladigan ekologik menejment va auditni huquqiy tartibga solishning nazariy asoslari bilish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, shu bilan birga ekologik menejment va audit bo'yicha bilimlarni o'rgatish hamda ularni amaliyotda tatbiq etishni o'z ichiga oladi.

Fanning vazifasi – "Ekologik menejment va audit" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida magistr: demokratik davlat qurish va fuqarolik jamiyatini o'rnatishda ekologik boshqaruvni tartibga solish zaruratini tushintirish; ekologik boshqaruvning nazariy-ilmiy asoslarini ochib berish; boshqaruv tizimini talqin qilish va mazmunini yuridik jihatdan ochib berish; ekologik-huquqiy dunyoqarash va madaniyatni shakllantirish; ekologik menejment va auditni amaliyotda qo'llash mexanizmini tushuntirish; ilmiy-tadqiqot faoliyatini olib borishda barqaror rivojlanish va uning ekologik jihatlari haqida ilmiy bilimlar, amaliy o'quv va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishga qaratiladi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu. Kirish. Ekologik menejment va audit tushunchasi, maqsadi va vazifalari.

Ekologik menejment va audit tushunchasi, maqsadi va vazifalari. Davlat boshqaruvi tarixidan. Ekologik menejment va audit fanining predmeti, o'ziga xos xususiyatlari va prinsiplari.

2-Mavzu. O'zbekistonning ekologik siyosati.

O'zbekistonning ekologik siyosati. Atrof tabiiy muhitni huquqiy muhofaza qilish zarurati.

3-Mavzu. Iqtisodiy rivojlanish va tabiiy resurslar

Iqtisodiy manbalar. Resurslarning o'zgarishi va rivojlanish. Tabiiy resurslarning ahamiyati, ularning tugashi, Resurslarni tejash muammolari, ishlab chiqarish va iste'mol chiqindilari, amalga oshirish zarurati. Ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish va joylashtirishda resurs-ekologik yondashuv.

4-Mavzu. BMTning atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha konferensiyasi deklaratsiyasi.

BMTning atrof-muhit va rivojlanish bo'yicha konferensiyasi deklaratsiyasi. Jahon bozorining shakllanishi, sotiladigan ekologik aktivlar va majburiyatlar. "Yashil o'sish" va "Yashil moliya" - energiya tejovchi va ekologik toza texnologiyalarni moliyalashtirish orqali yashil obligatsiyalardan olingan daromaddan foydalanadigan davlatlar yoki investitorlar.

5-Mavzu. Atrof muhitni boshqarishning xorijiy va xalqaro standartlari.

Atrof-muhitni boshqarish tizimlari uchun bir qator xalqaro standartlar - ISO 14000 (ISO 14001 dan ISO 14064 gacha). Amalga oshirishdan korxonalar tomonidan olingan foyda. Atrof-muhitni boshqarish tizimlari, uni yaratish uchun xarajatlar manbai va miqdori. ISO 14000 bo'yicha hal qilinmagan muammolar, takomillashtirish yo'llari, normativ hujjatlar. Atrof muhitni boshqarish muammolarining hozirgi holati, standartlarni tahlil qilish,

6-Mavzu. Ekologiya doktrinasi va ekologik siyosati.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyati va mahsulotlar bozorlarini kengaytirish. Korxonalar yoki korporatsiya uchun ekologik strategiyani yaratish va nashr etish. Raqobat ustunliklarini qo'lga kiritish yo'li yoki qo'shimcha xarajatlar.

7-Mavzu. Atrof-muhitga salbiy ta'sirni bosqichma-bosqich kamaytirish yo'llari.

Ekologiya doktrinasi rasmiy talablari, ekologik (ekologik) qonunchilik. Ekologik xavfsizlik doktrinasi, transchegaraviy ta'sirlar, atrof-muhit monitoringi milliy tizimlari.

8-Mavzu. Korxonalarni ekologik baholashga turlicha yondashuvlar.

Baholashning turli yondashuvlari va uning bosqichlari. Rejalashtirish bosqichi. Paydo bo'layotgan manfaatlar to'qnashuvi. Mezon va ko'rsatkichlarni tanlash, ro'yxatni aniqlashtirish, tuzilmani yaratish, mas'ul pudratchini tayinlash. Kerakli ma'lumotlarni yig'ish va uni tekshirish tartibi. Ekologik samaradorlik. Uning adekvatligini muhokama qilish, ko'rib chiqish, takomillashtirish. Iqtisodiyotning turli tarmoqlaridan misollar: metallurgiya, kimyo sanoati, oziq-ovqat ishlab chiqarish va boshqalar.

9-Mavzu. Agrosanoat kompleksi korxonalari ishining o'ziga xos xususiyatlari.

Agrosanoat kompleksi korxonalari ishining o'ziga xos xususiyatlari. Sanoatda atrof-muhitni boshqarish. Ishlab chiqarishning ekologik xavfsizligini ta'minlash va tizimlarni joriy etish qobiliyati.

10-Mavzu. Ekologik menejment tizimlarini tashkil etish va faoliyat ko'rsatish turlari, ularning korxonaga boshqaruvining umumiy tuzilmasidagi o'rni

Korporativ boshqaruv, uning maqsadlari, vazifalari, ishlash xususiyatlari, uni amalga oshiruvchi tuzilmalar. Korxonaga boshqaruvining umumiy tuzilmasida atrof-muhitni boshqarishning o'rni. Ekologik muammolarni hisobga olish va atrof-muhitni boshqarishning ahamiyati. "Iqtisodiyot" va "ekologiya" o'rtasidagi ziddiyatning paydo bo'lishi. Atrof-muhitni boshqarish tizimidagi kommunikatsiyalar. Teskari aloqa tizimlarini yaratish. Biznes qarorlarini qabul qilishda "atrof-muhitni boshqarish" talablarini majburiy hisobga olish. Korxonada "bosh ekolog" maqomi, mas'uliyatni birlashtirgan ekolog menejmentning roli.

11-Mavzu. Atrof-muhit samaradorligini baholash.

Atrof-muhit samaradorligini baholash. Turli mulkchilik shaklidagi korporatsiyalarda va faoliyat ko'lamida atrof-muhitni boshqarish bo'yicha mas'ul bo'limlar faoliyatiga misollar.

12-Mavzu. Davlat ekologik nazorati, ekspertizasi va ekologik audit, bu sohalarida qonunchilikni ishlab chiqish.

Ekologik to'lovlar, ekologik soliq, korxonalar reytingi va atrof-muhitga salbiy ta'siri uchun to'lov. Ekologik fondlar, shakllanishi, faoliyati muammolari. Ushbu tizimni tiklashning maqsadga muvofiqligi. Atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari bo'yicha korxonaga hujjatlar. Atrof-muhitni buxgalteriya hisoboti. Amaldagi korxonaning davlat ekologik nazorati, korxonalarining ekologik xizmati va davlat organlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari.

13-Mavzu. Ekologik baholash va ekspertiza masalalari.

Ekologik baholash va ekspertiza masalalari. Muammoning hududiy jihatlari. Atrof-muhit auditi va ekologik sertifikatlash. Maqsadlar, amalga oshirish zarurati, qo'llab-quvvatlovchi hujjatlar, standartlar va qoidalar. Audit sohasidagi qonunchilikning hozirgi holati va rivojlanishi.

14-Mavzu. Sanoat ishlab chiqarishda ekologik menejment tizimlari va mintaqaviy rivojlanish sxemalarini optimallashtirish.

Murakkab texnologiyalar uchun zonalar uchun atrof-muhitning tarkibiy qismlariga ta'sirini baholash; atmosfera chiqindilari uchun mintaqaviy kvotalar; tuproq-ekologik standartlar va atrof-muhit sifati ko'rsatkichlarini asoslash. Turli tarmoqlar va hududiy sanoat klasterlariga misollar.

15-Mavzu. O'zbekistonning ekologik siyosati

Ekologik menejment va audit jarayonida qo'llaniladigan metodlar va prinsiplar. O'zbekistonning ekologik siyosati. Ekologik munosabatlarning maqsadi va mohiyati. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi — Ekologik

menejment va auditning asosiy manbai.

16-Mavzu. Davlat hokimiyatining ekologik funksiyalari
Ekologik normativ hujjatlarni amalga tadbir etish yo'llari. Davlat hokimiyatining (Oliy majlis, Vazirlar Mahkamasini va Sud idoralari) ekologik funksiyalari. Qonunlar — ekologik boshqaruvning manbai sifatida. Qonun osti normativ hujjatlarining ekologik munosabatlarni tartibga solishdagi roli.

17-Mavzu. Ekologik menejment va auditda dunyo tajribasini qo'llash imkoniyatlari.

Rossiya Federatsiyasi, AQSH, Germaniya, Angliya, Yaponiya va Kanada davlatlarida ekologiya huquqi. Xalqaro ekologik tashkilotlar, jamg'armalar va anjumanlar. Xalqaro ekologik javobgarlik.

18-Mavzu. Ekologik baholash va kadastrlashning ahamiyati

Yerlarni ekologik-huquqiy muhofaza qilish. Yer muammolari va ularni yechish yo'llari. Yerlarni ekologik-huquqiy muhofaza qilishning umumiy qoidalari.

19-Mavzu. Yer muhofazasi va foydalanish ustidan nazorat.

Yer muhofazasi va foydalanish ustidan nazorat. Ekologik kadastr Davlat kadastrlari yagona tizimining tarkibiy qismi.

20-Mavzu. Davlat ekologik ekspertizasi

Ekologik ekspertiza tushunchasi, mazmuni va mohiyati. Ekologik ekspertiza to'g'risidagi qonunning asosiy maqsadi va vazifalari. Davlat ekologik ekspertizasi. Jamoat ekspertizasi. «Ekologik oqibat arizasi».

21-Mavzu. Ekologik menejmentning uslubiy asoslarini takomillashtirish

Ekologik menejmentning aholining moddiy va ma'naviy farovonligini oshirishdagi ahamiyati. Ekologik menejmentning globallashtirish va iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida ta'biy resurslardan foydalanishda tutgan o'rni. Ekologik menejmentning nazariy asoslari. Ishlab chiqarishni rivojlantirishda ekologik samarali taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish.

22-Mavzu. Tabiiy resurslarni boshqarishda ekologik menejmentning tutgan o'rni.

O'zbekiston Respublikasida ta'biy resurslarning geografik joylashuvi. Ekologik iqtisodiy xavfsizlik. Tabiiy resurslardan foydalanishning huquqiy jihatlari. Bioxilmaxillik institutsional ta'minoti. Tabiiy resurslardan samarali foydalanishni boshqarishda ekologik menejmentning ahamiyati.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar
Amaliy mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Tabiatni muhofaza qilish qonunlari bilan tanishish va muhokama qilish.   2. Ekologik menejment shakllarining sxemasini tuzish.   3. Davlat organlarining ekologik vakolatlari.   4. O'zbekistonda ekologik boshqaruv siyosati.   5. O'zbekiston Respublikasi va MHD davlatlari ekologik kadastrlarini solishtirish.   6. Ekologik monitoring va nazorat.   7. Ekologik ekspertiza va ekologik audit   8. Ekologik menejment va auditing tabiiy resurslardan ratsional foydalanishdagi ahamiyati.   9. O'zbekistonda ekologik boshqaruv organlari, ularning funksiyasi. Aтроf tabiiy muhitni huquqiy muhofaza qilish zarurati.   10. Qonunlar – ekologik boshqaruvning manbai sifatida. Qonun osti normativ hujjatlarining ekologik munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati.   11. Davlat organlarining ekologik boshqaruvdagi ahamiyati.   12. Jahon ekologik boshqaruv tajribalari, umumiy jihatlari va o'ziga xosligi   13. Ekologik boshqaruvda ekologik ekspertiza va kadastrning ahamiyati.   14. Ekologik monitoring va nazorat olib borish.   IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar   <i>Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar:</i>   1. Ekologik menejment tizimlarini tashkil etish va faoliyat ko'rsatish turlari   2. Ekologik ekspertizada atrof muhitga ta'sirni baholash   3. Aтроf muhitni boshqarishning xorijiy va xalqaro standartlari.   4. Tabiat komponentlarining ekologik holati va ularni ekspert baholash.   5. Ekologik menejment va auditing asosiy printsiplari   6. O'zbekistondagi ekologik vaziyat va uni ekspert baholash.   7. Ekologik ekspertizaga qo'yiladigan talablar va atrof muhitga ta'sirni baholash.   8. Ekologiya doktrinasi va ekologik siyosati   9. Ekologik ekspertiza xizmatini tashkil etish va davlat ekologik ekspertizasining xulosasiga qo'yiladigan talablar.   10. Biologik resurslar. Yer osti boyliklari. Chiqindilar muammosi.   11. Respublikamizda barqaror rivojlanishga oid qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlar.   12. Mamlakatimizda barqaror rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan tabiiy va antropogen jarayonlar.   13. Nodavlat notijorat organlarining ekologik boshqaruvi. Mahallalarning boshqaruvdagi roli.   14. Ekologik qonunlar – boshqaruv manbai sifatida.   15. Ekologik boshqaruvni olib borishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari   16. Ekologik auditing maqsadi, uni o'tkazuvchi tashkilotlar.

3. V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)   Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • Ekologik menejment va audit sohasidagi nazariy masalalar qo'llash usullari, respublikada olib borilayotgan ekologik siyosat, qonunosti normativ hujjatlarining ekologik munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati to'g'risida <i>tasavvurga ega bo'lishi</i>; • o' Ekologik menejment va audit qo'llash usullari asosiy qonunlari va ularni qo'llash, ekologik-huquqiy normalarni tahlil qilish kabi bilimlarni <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; • Aтроf tabiiy muhitni muhofaza qilish sohasidagi muammolar va ularni hal etishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalda qo'llay olish, global iqlim o'zgarishlari shartida ushbu fanning nechog'lik ahamiyati bo'yicha <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>.
4. VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • amaliy mashg'ulot (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5. VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6. Asosiy adabiyotlar   1. A. N. Nigmatov, S. Sh. Tashmurodov, Sh. N. Muxamedov, H. A. Xasanova. Хаёт фаолияти хавфизлиги ва экологик менежмент (чизмалар, тушунчалар, фактлар ва рақамларда). Дарслик.- Т., 2015. 207 б.   2. Ҳақимов Н.Х., Жумаев Т.Ж., Ҳошимов З.Ю., Исломов А.А. «Экологик менежмент». Уқув қўлланма - Т.: ТДИУ, 2006.   3. А.Н.Нигматов, Ш.Н.Мухамедов, Б.Камолов. Экологик бошқарув. Монография. Тошкент, 2015.   Qo'shimcha adabiyotlar   1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2017.   2. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2017.   3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, O'zbekiston nashriyoti, 2016.   4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.-